PRACE NAUKOWE UNIWERSYTETU EKONOMICZNEGO WE WROCŁAWIU
Nr 17 — 2008
Komunikacja marketingowa w Europie wielu kultur językowych

Ulrike Kurth

Westfälisches Forum für Kultur und Bildung e.V.

JIP: *JOKES, IDIOMS AND PROVERBS* JAKO WSPÓLNY PROJEKT JĘZYKOWY W 24 KRAJACH

Autorzy tego projektu postawili sobie za cel rozbudzić wśród mieszkańców UE zainteresowanie językami obcymi za pomocą żartów, idiomów i przysłów, jak również wywołać pozytywne skojarzenia, które zachęcą do zwrócenia większej uwagi na inne języki i jednocześnie zmotywują do pierwszego kontaktu z nimi.

Projekt skierowany jest do (prawie) wszystkich mieszkańców UE, ponieważ niemalże wszystkie języki tego obszaru są reprezentowane przez partnerów projektu. Sięgając po codzienne zwroty i językowe przykłady, można zainteresować i zmotywować każdego do przyjrzenia się bliżej wybranemu językowi obcemu lub własnemu językowi ojczystemu.

Aby osiągnąć wyznaczony cel, zebrano żarty, zwroty i przysłowia, zilustrowano je, a następnie, porównując je ze sobą, zdefiniowano jako „podobne" lub „nieporównywalne". Ważnym aspektem okazały się jednocześnie informacje na temat historycznych i społeczno-kulturalnych związków, które pomogły zrozumieć i wyjaśnić wiele językowych fraz.

Celem tego projektu było ponadto umożliwienie mieszkańcom UE, zainteresowanym jej kulturą i językami, łatwiejszego dostępu do tego obszaru zainteresowań. Wiele osób wyrażających chęć poznania bliżej wybranego przez siebie języka obcego nie miało do tej pory możliwości zrealizowania tych planów lub mimo umiejętności posługiwania się danym językiem obcym nie korzystało z niego w sposób aktywny. Niniejszy projekt ma umożliwić tej grupie zainteresowanych aktywne korzystanie z posiadanych lub zdobywanych umiejętności językowych.

24 partnerów projektu pozostawało ze sobą w kontakcie poprzez sieć elektroniczną i czuwało nad przejrzystym zestawieniem zebranych materiałów i kontrastów językowych. Na zamkniętej platformie roboczej strony Web projektu JIP omawiano i opracowywano konkretne przykłady. W pierwszym roku pracy zajmowano się w każdym tygodniu nowym przysłowiem, które każdy z partnerów analizował, komentował i uzupełniał uwagami. Kolejny rok poświęcony był zwrotom językowym, które omawiano podobnie jak w roku poprzednim. Wyniki i efekty tej pracy są dziś

publicznie dostępne i praktycznie każdy może z nich korzystać. W bieżącym, trzecim roku realizowania projektu szczególną uwagę zwrócono na żarty. Obecnie praca na platformie jest realizowana w zamkniętym gronie uczestników projektu.

Zgodnie z wcześniejszą zapowiedzią JIP ma rozbudzić chęć poznania nowego języka. Biorąc jednak pod uwagę powszechnie panujące przekonanie, że zdobycie umiejętności posługiwania się wybranym językiem obcym jest długim i żmudnym procesem, nie wolno zdusić w zarodku budzącego się zainteresowania. Aby więc motywować, należy pamiętać także i o tym, że ważne jest nie tylko to, aby przyswajany materiał językowy był przedstawiony w sposób przejrzysty i zachęcający do nauki, np. poprzez możliwość porównania z innymi językami, ale jednocześnie należy umożliwić uczącym się szybki kontakt z nowym językiem. Skoncentrowanie się na następujących strukturach językowych i ukazanie ich w szerszym aspekcie kulturowo-poznawczym może okazać się bardzo pomocne:

- wybrane i najczęściej stosowane w komunikacji codziennej frazeologizmy,
- sytuacyjnie zdefiniowane rutynowe zwroty językowe dotyczące przekazywania pozdrowień, życzeń (np. gut*en Appetit*/*enjoy your meal*/smacznego; *gute Besserung*/*get better soon*/życzę powrotu do zdrowia; *Hals- und Beinbruch*/*Best of luck lub break a leg*/połamania nóg; *viel Erfolg*/*good luck*/powodzenia; *Gesundheit*/*bless you*/na zdrowie),
- często używane powiedzonka (*so ist das eben, was sein muss, muss sein*/co ma być, będzie, *man lernt nie aus*),
- banalne frazesy (*x hin, x her − Sprache hin*, *Sprache her*/raz tu, raz tam),
- normatywne kolokacje w różnych językach (np. kolokacje składające się z dwóch słów: *Zähne putzen* zamiast *Zähne bürsten* lub *Zähne polieren*; *to brush one's teeth* zamiast *Sprache her*; płynąć łódką zamiast jechać łódką).

Osoba poznająca język obcy uczy się na pamięć tych zleksykalizowanych związków językowych i opanowuje w ten sposób nie tylko pojedyncze słowo, lecz większe grupy słów lub całe zdania, które użyte poprawnie zostaną natychmiast zrozumiane przez native speakera, a więc osobę posługującą się tym językiem jako językiem ojczystym. I tak uczący się, który nie potrafi jeszcze budować własnych zdań w wybranym przez siebie języku obcym, dostrzeże jednak, że potrafi – aktywnie lub pasywnie – brać udział w danej językowej interakcji, co ułatwi na pewno podjęcie kolejnego kroku w celu lepszego opanowania nowego języka.

Rozbudzone zostanie zainteresowanie oraz wzrośnie motywacja, aby zajmować się innym językiem i jego osobliwościami, ale także jego zastosowaniem w codziennych kontaktach, co z kolei może przyczynić się w istotny sposób do przezwyciężenia barier kulturowych i zbliżenia z rozmówcą na płaszczyźnie języka. Za pomocą kilku zwrotów można już w trakcie pierwszego spotkania pokazać, że jesteśmy zainteresowani rozmówcą i jego językiem ojczystym, jak również, znając np. zaledwie kilka zwrotów grzecznościowych, możemy wyrazić pozytywne emocje.

Ponadto, ograniczając materiał leksykalny do żartów, przysłów i idiomów, można skorzystać ze zwrotów i z wyrażeń już wcześniej zilustrowanych lub wykonać

podobne zadania. Tego typu wizualizacja odgrywa szczególną rolę jako element wspomagający proces zapamiętywania.

Dwa ważne aspekty dydaktyczne uzasadniają takie rozwiązanie: z jednej strony należy przestrzegać zasad kształcenia osób dorosłych (odwołując się do ich wcześniejszych doświadczeń, konkretnych kulturowych skojarzeń, zawodowych umiejętności oraz zainteresowań), z drugiej strony takie spotkanie na płaszczyźnie językowej musi przebiegać stopniowo, tzn. poprzez podobieństwa, jak również różnice należy ułatwić pierwszy kontakt z językiem obcym i jednocześnie pokazać, że ta umiejętność wystarczy już do pierwszej, aktywnej konwersacji.

Poprzez wizualizację i interaktywne formy testów materiał, który należy opanować, jest tak przygotowany od strony metodycznej i multimedialnej, że motywacja, będąca jednym z podstawowych elementów wspomagających nauczanie języków obcych, wzrasta. Dzieje się tak nie tylko na płaszczyźnie gramatyczno-analitycznej, gdzie analizuje się budowę wyrazów i zdań pod względem gramatycznym, dokonując jednoczesnego porównania z językami spokrewnionymi, lecz także na płaszczyźnie semantyki zwrotów, kiedy to analizuje się ich znaczenie w szerszym kontekście historycznym z jednoczesnym uwzględnieniem podobieństw do innych języków. To właśnie idiomy odgrywają szczególną rolę w odnajdywaniu podobieństw i różnic kulturowych, ponieważ semantyczne znaczenie danego zwrotu nie jest sumą znaczeń poszczególnych elementów językowych, lecz decyduje o nim kod kulturowy, i dlatego, aby zrozumieć sens danego zwrotu, trzeba uwzględnić szerszy aspekt kulturowy.

Przykład

W obrębie europejskiego obszaru językowego można np. sięgnąć po przysłowia. Po uwzględnieniu wskazówek z literatury fachowej nasuwa się wniosek, że europejskie przysłowia wywodzą się w dużej mierze z czterech identycznych źródeł. Są to:

– antyczne, greckie i rzymskie aforyzmy,
– fragmenty ze Starego i Nowego Testamentu,
– bajki Ezopa,
– słownictwo charakterystyczne dla danej grupy zawodowej (wojsko, żegluga, rolnictwo, sport).

Jeśli więc przyjmiemy, że początków wielu zwrotów językowych – uwzględniając jednocześnie bogactwo danego języka − należy szukać właśnie w tych źródłach, to szybciej dostrzeżemy i zrozumiemy, dlaczego w wielu europejskich językach występują podobne przysłowia, dlaczego niektóre z tych przysłów (przede wszystkim te zaczerpnięte z Biblii) zostały dosłownie przetłumaczone w różnych językach lub dlaczego narody związane w sposób szczególny z jakąś grupą zawodową (np. Holendrzy) używają wielu zwrotów odzwierciedlających właśnie tę sferę zawodową.

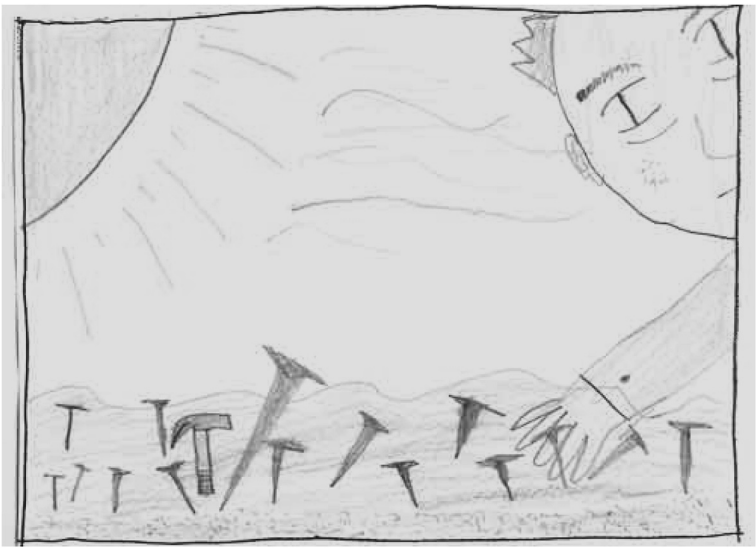

Spijkers op laag water zoeken (NL)
Nägel im flachen Wasser suchen (DE)

Takie porównania i odniesienia do innych języków pogłębiają wiedzę o własnym kraju na płaszczyźnie kulturowo-językowej, a jednocześnie umożliwiają pierwszy kontakt z potencjalnym słownictwem innego języka.

Zebrane i opracowane w ramach projektu JIP materiały pomogą tym wszystkim mieszkańcom UE, którzy w obliczu rozszerzania się jej granic są zainteresowani doskonaleniem swoich umiejętności językowych w celu lepszego odnalezienia się w wielojęzycznej codzienności. Dotyczy to wszystkich grup wiekowych, które świadomie wybrały kurs nauki języka obcego, ale również i tych, którzy pod wpływem jakiegoś impulsu chcą uaktywnić już posiadane umiejętności.

Porównywanie języków i ich leksykalnego bogactwa, które odbywa się w ramach tego projektu, oraz dokładne wyjaśnienie rozwoju idiomów to szczególnie ważne aspekty dla tych osób, dla których poznanie innego języka jest interesujące w kontekście zarówno kulturowym, historycznym, językoznawczym, jak również turystycznym. Umiejętność odpowiedniego dopasowania zilustrowanego zwrotu językowego do danej sytuacji przyczynia się w sposób istotny do zrozumienia językowego przekazu.

Przykład

Aby zrozumieć prawidłowo idiom: *Dem kannst du das Wasser nicht reichen*/nie sięgać komuś do pięt, nie móc się z kimś równać, trzeba wiedzieć, w jakim kontekście używano tego zwrotu w minionych wiekach – mianowicie w czasie dworskich biesiad. Przed spożywającymi posiłki gośćmi kładziono wtedy na stołach miseczkę

z wodą, aby mogli oni zanurzyć w niej koniuszki palców zabrudzone od potraw, szczególnie wtedy, gdy chcieli skorzystać z widelca. Co pewien czas należało uzupełnić wodę, a mogła to zrobić tylko ta osoba, która w hierarchii społecznej zajmowała pozycję o jeden szczebel niższą niż osoba obsługiwana. Natomiast ten, kto w owej hierarchii znajdował się znacznie niżej, nie mógł podać biesiadnikom wody.

Docelowa grupa osób, które projekt ten może szczególnie zainteresować, jest bardzo rozległa, a więc różnorodne mogą być też efekty pracy z przygotowanymi materiałami: i tak, pomijając tradycyjną fazę nauki słownictwa, o której w żadnym wypadku nie wolno zapomnieć, mając na uwadze bardziej profesjonalny sposób zdobywania umiejętności językowych, pierwszy kontakt z nowym językiem może okazać się łatwiejszy dzięki użyciu zwyczajnych, często banalnych, codziennych zwrotów. *Sprache her language* lub język komunikacji codziennej jest wiodącym elementem analiz i dyskusji uczestników tego projektu.

JIP ma rozbudzić nie tylko zainteresowanie innym językiem, lecz również zagadnieniami natury historyczno-społecznej. W konsekwencji wiedza na temat danego kraju, grupy językowej czy pewnej społeczności kulturowej zostanie zaktywizowana, a to z kolei pogłębi świadomość przynależności do europejskiej wspólnoty i pomoże przezwyciężyć istniejące uprzedzenia oraz obalić stereotypy. Kiedy wiemy, co ukształtowało określone zwroty językowe oraz przysłowia, łatwiej jest zrozumieć towarzyszący temu procesowi rozwój społeczno-kulturalny.

Do dzisiaj nie został przygotowany żaden materiał na temat żartów, zwrotów językowych i przysłów, który uwzględniałby europejską wielojęzyczność. Oczywiście w każdym języku ojczystym powstały liczne publikacje poświęcone temu zagadnieniu, znaleźć można również dwujęzyczne opracowania porównujące wybrane zwroty językowe, ale nie istnieje obszerna praca, która omawiałaby tak wiele języków (22). Interaktywny materiał udostępniony na stronie internetowej jest nowatorskim projektem. W minionych latach na obszarze UE rzadko brano pod uwagę możliwość nauczania i zrozumienia innego języka poprzez ilustracje i karykatury. Projekt JIP zwraca szczególną uwagę na europejską różnorodność językową, ale nie w odniesieniu do poszczególnych grup języków, lecz stawia sobie za cel porównanie ze sobą niemalże wszystkich języków, którymi posługują się mieszkańcy tego obszaru. To przede wszystkim językom używanym przez mniejsze społeczności autorzy projektu poświęcają szczególną uwagę; są to m.in. bułgarski, irlandzki, litewski, estoński, maltański. Korzystając ze strony internetowej, można rozszerzać horyzonty, poznać innych mieszkańców UE, ich codzienność w kontekście języka, historyczne tradycje i artystyczne działania.

Wszyscy partnerzy pracują jako mandatariusze w swoich regionach. Kontakt drogą internetową, CD-ROM i planowane publikacje umożliwią kontrolę i analizę wyników projektu. JIP to projekt „ogólnoeuropejski“, ponieważ w jego realizację zaangażowane są 24 kraje lub językowe regiony.

Korzyści z projektu czerpać będą, i już czerpią, nie tylko potencjalni zainteresowani poznaniem nowego języka, lecz także sami partnerzy projektu. W swoich instytucjach, regionach i krajach korzystać będą z opracowanych i przygotowanych atrakcyjnych i nowoczesnych materiałów. Interaktywne ćwiczenia i wizualizacja warstwy językowej to elementy bardzo motywujące w procesie nauczania. Ponadto możliwość kontaktu z językowo kompetentnymi partnerami pozwala szybko rozwiązać ewentualne językowe problemy i znaleźć odpowiedź na nurtujące pytania.

Wymiana i komunikacja w ramach projektu odbywa się przede wszystkim poprzez stronę Web. W każdym tygodniu jeden z partnerów projektu (każdy 2 razy w roku) proponuje przysłowie (w pierwszym roku pracy nad projektem), językowy zwrot (w drugim roku) oraz żart (w trzecim roku) i rozpoczyna się praca zawsze przebiegająca według tego samego schematu: zwrot w danym języku ojczystym, tłumaczenie na język angielski, przybliżenie obszaru zastosowania i znaczenie w języku początkowym. Dobrze przygotowana wizualizacja ma uzupełnić wyjaśnienie znaczenia.

To początek wirtualnego spotkania, dyskusji i ewentualnego zbliżenia z innymi językami, ponieważ to komentarze ze strony partnerów projektu nadają szerszy wymiar dyskusji na platformie roboczej.

Przykład

Jedna z partnerek, pochodząca z Litwy, umieściła na platformie w pierwszym roku pracy nad projektem następujące przysłowie:

Wer anderen eine Grube gräbt, fällt selbst hinein
Kto pod kim dołki kopie, sam w nie wpada

Po pojawieniu się tego przysłowia na platformie nadszedł komentarz z Niemiec: „Takie przysłowie istnieje też w języku niemieckim", a partnerka z Wielkiej Brytanii dodała: „… i pochodzi od Szekspira". Jednak dokładniejsze badania wykazały, że to nie Szekspir jest autorem tych słów, lecz źródłem dla wszystkich języków – podobnie jak dla wielu innych przykładów – jest Stary Testament. Potwierdziły to kolejne komentarze pojawiające się na platformie nadesłane z Finlandii, Estonii, ze Słowenii, Słowacji, z Holandii, Wielkiej Brytanii, Irlandii, Cypru oraz Grecji – wszyscy napisali, że to przysłowie jest jednym z częściej używanych w ich języku ojczystym.

Projekt JIP zaprezentowano już dwukrotnie na EXPO-Lingua w Berlinie, ponadto przygotowane zostały materiały, które przybliżają i ukazują różnorodność językowych zmagań partnerów projektu:

– kalendarz z przysłowiami na rok 2007,
– podkładki na stół (dwie różne wersje),
– kartki pocztowe (6 motywów), − zakładki do książek.

Obecnie przygotowywane są karty do gry ze zwrotami językowymi związanymi z tematem „zwierzęta" oraz gra, która od graczy wymaga już pewnych kompetencji językowych i wiedzy z zakresu geografii.

Z zebranych i opracowanych materiałów, które zostaną udostępnione w ramach Comenius/Grundtvig-Kurs, będzie można korzystać już w drugiej połowie 2008 roku. Ponadto planuje się przygotowanie małych kompendiów na zajęcia językowe, ale dopiero tuż przed zakończeniem prac nad projektem tak, aby wykorzystać możliwie wszystkie uwagi oraz komentarze.

Wiosną 2008 roku ogłoszono wyniki konkursu (bliższe informacje na stronie www.linqa-jip.de) skierowanego do klas 10-12 oraz studentów. Zadaniem uczniów było wymyślenie historii, w których użytych zostanie możliwie wiele zwrotów językowych, natomiast studenci powinni udokumentować rozwój wybranego zwrotu w kontekście historii języka i kultury. Zwycięzcy obu kategorii byli zaproszeni do Paderborn w maju 2008 roku w ramach obchodzonego tam Tygodnia Europy.

Podobnie jak w czasie pracy nad innymi tego typu projektami, tak i tym razem w trakcie zmagań z materią języka ciekawe i ważne okazały się także te aspekty, które na początku nie były brane pod uwagę, i tak w drugim roku pracy strona Web została uzupełniona o nagrania dźwiękowe, ponieważ wszyscy partnerzy stwierdzili, że osoba ucząca się powinna umieć nie tylko przeczytać dane przysłowie, lecz także wychwycić je w szerszym kontekście językowym. Wybrany zwrot można więc usłyszeć w 22 językach, dostrzegając jednocześnie europejską różnorodność.

Partnerzy projektu odkryli ponadto językowe podobieństwa, o których wcześniej nie wiedzieli, ponieważ nie zajmowali się dydaktyką porównawczą. Stwierdzenie, że języki Europy są w wielu aspektach bardzo do siebie podobne, nie jest już dzisiaj powtarzanym często i nic nieznaczącym banałem, lecz znajduje potwierdzenie w licznych przykładach, które każdy z uczestników może przytoczyć.

Na koniec krótka historyjka umieszczona na platformie przez partnerów ze Słowacji, która ukazuje, że praca z przysłowiami może być również zabawna:

Question: You're in a desert holding an apple in one hand. There is a lion staring at you. How can you reach Rome in a situation like this?

Answer: You throw the apple away. Because the apple doesn't fall far from the tree, there is a tree standing close by. You climb the tree so that the lion cannot eat you. Because the lion cannot eat you and you're safe the stone rolls from your heart. The stone falls on the lion's head and kills it. You climb off the tree and you're safe from the lion, therefore you're on the horse. You ride a horse along the path. Because all the paths lead to Rome, you're there in a moment.

Proverbs: These proverbs have been used:

– The apple doesn't fall far from the tree: Children's behaviour is similar to that of their parents,
– if the stone rolls from someone's heart, it mean's that the person experiences relief,
– if you're on the horse it means that you're in a situation that benefits you,
– and we all know that all the paths are leading to Rome.

From Slovenia

JIP – JOKES, IDIOMS AND PROVERBS AS A COMMON LANGUAGE PROJECT IN 24 COUNTRIES

Summary

The article is about the JIP project, which focuses on popular catchphrases, proverbs and clichés. Its aim is to inspire interest in foreign languages, show the similarities and differences between them. It is carried out by partner institution in 24 countries, and thus it is addressed to almost all citizens of the EU. For the right motivation it is not only important to present the collected material in a clear way, but also to have easy access to foreign languages. For presenting cultural differences in particular language structures, selected and most frequently used phrases were chosen, situational expressions used for wishing, catchphrases, proverbs, idioms and normative collocations in different languages.

Dr Ulrike Kurth (ulrike.kurth@t-online.de) pracuje w Westfalskim Kolegium Kształcenia Dorosłych oraz w Fundacji Westfalskie Forum ds. Kultury i Nauki, jest mandatariuszem programu COMENIUS dla landu Nadrenii-Westfalii oraz okręgu Detmold. Była koordynatorem wielu różnych, scentralizowanych i zdecentralizowanych projektów europejskich w zakresie kształcenia. Regularnie prowadzi kursy dla programu GRUNDTVIG COMENIUS. Wiele publikuje i redaguje serię „Bildungsprojekt Europa" (Europejskie Projekty Edukacyjne) w wydawnictwie MEDIEN w Bielefeld.